

Den Levende Døde

I.

(Af et brev, dateret Skovby Præstegaard d. 30. April 1834)

Vi talte om sjælens besynderlige sygdomme, i anledning af den nys meddelte forvandlingsfantasi [Fortællingen "Varulven". udg. anm.]. Major Green, hin ulykkelige jægers ældste broder, var kommet hid til begravelsen. Ved sit vidnesbyrd om broderens periodiske vanvid havde han udvirket tilladelse til jordpåkastelsen på kirkegården, (en dispensation, som jeg på menneskelighedens vegne ønskede unødvendig, hvor man dog ikke vil straffe de levende for de dødes brøde eller udstrække den verdslige retfærdigheds arm over livets grænse). Blandt flere eksempler på besynderlige sindsforvirrelser fortalte jeg en historie, hvis sandfærdighed jeg dog ingen beviser havde for og som næsten forekom mig selv utrolig. For en snes år siden skal der blandt de sindssyge på B... Hospital have været en ung løjtnant, som troede, han var død, og hele dagen lå tavs og stille med lukkede øjne, uden at røre sig, og dog uden at sove. Hans tilstand var næsten søvnløs. Han blundede kun et par timer hver morgen efter hanegal. Den hele dag drog han ånde, som et sundt, lysvågnet menneske, men uden anden næring eller andet Livstegn. Hver midnat, stod han op og fortærede hvad man havde hensat til ham, hvorpå han læste, skrev, spillede på guitar og sang, dog i den formening, at han da spøgede og kun som et genfærd foretog sig de sysler, han i sit liv havde fundet behag i. For at bringe ham ud af denne hårdnakkede grille, havde man en dag bragt nogle børn hen til ham, som man vidste han højlig havde elsket og ofte leget med. Han hørte deres velbekendte, barnlige stemmer, og et par tårer randt ham ud at de lukkede

øjne; men han åbnede dem ikke og rørte ikke en hånd for at gengælde børnenes kærtegn. Det var dag, og den døde måtte, efter sin overbevisning, ligge ubevægelig. Om man har gentaget dette forsøg om natten i hans formentlige spøgelsestid, ved jeg ikke; men hvis han så end har talt og bevæget sig, har det vel ikke kunnet være ham noget bevis for hans liv, da alt, hvad han mellem midnat og hanegal foretog sig, var og blev ham spøgeri og genfærdssysler. Efter at denne tilstand havde vedvaret et helt år, greb man endelig til et helbredelsesmiddel, som var temmelig voveligt. Man lod som man virkelig anså ham som død og nu ville have ham begravet. I hans påhør talte man omstændeligt om hans nærforestående jordefærd. Man vaskede og klædte ham, som et virkeligt lig. Man bragte ligkisten og lod den stå en hel dag i hans stue. Dog det hjalp endnu ikke; det syntes meget mere at bestyrke ham i hans mening. Han lå meget ordentlig og stille i sine ligklæder på et bord, med de foldede hænder over brystet, den hele dag. Om aftenen lagde man ham i ligkisten, dog uden at lægge låget over; man tændte vokslys på gueridoner i den sortbetrukne ligstue, hvor vinduet var tilhyllet med et lagen, og lod to mennesker våge ved kisten. De talte med sagte stemmer om den unge mands død og om hvorledes han næste dag skulde begraves i al stilhed og uden militær honnør, da han allerede for længe siden, som skindød, var udslettet af hærens lister. Ved midnat rejste han sig af kisten og ville som sædvanlig tilfredsstille sin hunger, men fandt ingen spise udsat. Med et stille smil satte han sig i sine ligklæder til sit skrivebord, læste og skrev atter, greb sin guitar og sang. Så snart hanen galede, for han sammen, drog et stille suk og lagde sig i kisten igen i sin ligstilling, med de foldede hænder over brystet. Næste dag skred man til det yderste. Et sortklædt ligfølge trådte ind til den syge; hans venner betragtede ham endnu engang og sagde ham det sidste farvel. En vemodig bevægelse var synlig i hans miner; men han åbnede øjnene kun halvt et øjeblik og lukkede dem fast i, uden at tale eller røre sig. Man lagde nu låget på kisten over ham. Det var forsynet med lufthuller. Man hamrede og lod som man tilspigrede ligkistelåget. Der blev ringet i frastand med en stor klokke, der havde en dyb gravklokkeklang. En højtidelig koral istemtes. Man løftede kisten op og bar den - gennem en omvej, som ad kirkegården til - ud i haven, hvor en virkelig grav var opkastet. Man raslede med tovene; man surrede kisten og hejsede den ned i graven. Alt forgæves - den indbildt døde forholdt sig aldeles stille. Endelig begyndte man endogså at kaste nogle skovlfulde jord ned på kistelåget. Dog selv den hule lyd af jordpåkastelsen over ham, den sidste og skrækkeligste for en levende begravet, var ikke stand til at bringe patienten til at røre sig eller give en lyd

fra sig. Man måtte tage ham op af graven i samme tilstand og bringe ham tilbage til sygestuen. Hvad der siden blev af ham, ved jeg ikke.

”Men det kan jeg fortælle dem, Hr. Pastor!” - sagde Majoren og nikkede alvorligt - "Historien er fuldkommen sand. Således, som De har hørt det, gik det rigtignok til. Jeg har selv kendt den unge mand. Efter den spænding, hine begravelsesceremonier havde sat ham i, faldt han i en heftig nervefeber, som i forbindelse med en anden omstændighed til dels helbredte ham. En ulykkelig kærlighed og deraf følgende livslede var grunden til hans dødsfantasi, som vi jo må kalde det. Hvad han i sin dødstilstand om dagen troede at opleve i en højere tilværelse, det opskrev han om natten i sin spøgelsestid. Derom digtede og sang han til sin guitar. Et par fragmenter af hine spøgelsessange kan jeg endogså meddele Dem. - ”Dersom De ikke vil blive forskrækket” - tilføjede han efter et ophold og greb min hånd med dæmpet heftighed - ”vil jeg betro Dem en hemmelighed. Jeg var selv den løjtnant, hvis ungdomsforvildelse, De har fortalt mig. Siden De ved så meget, skal De vide alt, hvad jeg selv ved derom. Det er en familie-skrøbelighed, som jeg også har haft min del af. I morgen mere derom, Hr. Pastor!” - Med disse ord forlod Majoren mig hastig.

Jeg var højlig forbavset over det besynderlige tilfælde, og jeg frygtede for at have berørt en streng, som ikke tålte det. Majoren har temmelig megen lighed i ansigtsformerne med sin afdøde, fantastiske broder; men han ser sund og stærk ud. Hans kraftige ansigt er alvorligt og ikke frit for spor af en overvunden tungsindighed, selv om han undertiden er ganske humoristisk. Han lader til at have adskillige egenskaber tilfælles med broderen, men med langt større kraft til at modstå det fantasityranni, hvorved broderen gik til grunde. Han er allerede en mand på nogle og 40 år. Hans familieforhold kender jeg ikke. Han har et stort ar over panden og har udmærket sig, som kriger, i fremmed tjeneste. Han er medlem af adskillige videnskabelige selskaber og skal besidde en mængde hæderstegn, men som han, ifølge sine principper, aldrig bærer eller omtaler. Han er uden tvivl for stolt til at ville synes forfængelig. Han taler gerne om hvad han har set og erfaret i fremmede lande, om de store verdensbegivenheder og det karakteristiske hos de forskellige folkeslag, dog som oftest i en tone, der næsten klinger mig ironisk. Menneskenaturen synes hans bestandige studium; men om sig selv og sit eget indre liv skal han meget sjældent ytre sig. Der er, som hos broderen, noget hemmelighedsfuldt i hans væsen som vækker nysgerrighed og interesse, men tillige en slags uro. Min deltagelse i hans familiesorg synes at

have givet ham en vis fortrolighed til mig, og jeg længes efter at høre de meddelelser, han har lovet mig.

II.

(Af et Brev, dateret Skovby Præstegaard d. 2. Maj 1834)

Den hemmelighedsfulde major besøgte mig i går. Da vi var ene i mit studerekammer, fremtog han to små lapper papir, som var sammenrullede. Han betragtede mig med et gennemtrængende blik. "Vil De vide hvad jeg oplevede hint år, da jeg for 20 år siden var død om dagen" - sagde han - "så se her det eneste minde derom, jeg har tilbage. Hvad jeg havde opskrevet i min spøgelsestid, blev brændt af min læge; kun disse to lapper har jeg reddet. Jeg var, som de fleste unge mennesker med fantasi, i en vis periode, noget digter. Jeg elskede sang og musik. Hvad jeg ikke havde ord til, måtte tonerne antyde og udfylde. De er henfarne med min ungdoms drømme; men hvad de omtrent har villet udtrykke, må De selv fantasere Dem til ved disse brudstykker af mine spøgelsessange!" Han rakte mig de to små blade, der selv så ud som skygger af døde digte. Intet ord i de blege cifre var læseligt; kun så jeg, at hvad der skulde gælde for skrift var omridset med en hel del besynderlige fantastiske arabesker eller hieroglyffer med rødt blæk, der ligeledes var afbleget.

"Den pige, jeg elskede, men ikke kunne få tilladelse til at ægte" - vedblev Majoren uden at bemærke min forlegenhed - "var mod sin vilje blevet gift med min chef. Det var sket fem år før jeg blev så ked af livet, at jeg fandt min eneste trøst i at være død. Det var hendes børn, man bragte til mig i min dødstilstand, og hvis englestemmer afpressede mig tårer i min grav. Jeg græd ellers aldrig: dertil var jeg for stolt - og er det endnu. Kun dengang, og da jeg hørte mine venner sige mig det sidste farvel, er jeg mig en sådan blødhed bevidst i hin tilstand. Hvad jeg sang i min spøgelsestid den første nat, efter at jeg om dagen havde hørt børnenes stemmer i min formentlige gravhule, kan jeg endnu huske; på bladet, der står det med min genfærdsskrift; men den falder Dem måske noget utydelig. Har De et musikalsk instrument skal jeg spille Dem akkompagnementet og synge Dem det. Uden musik er det dog intet."

Jeg rakte ham min guitar, ikke uden en vis ængstelighed. Hans alvorlige kinder glødede; der var et vemodigt drømmeudtryk i hans mandige øje. Da

hans fingre berørte strengene, lød det mig som fjerne, hemmelighedsfulde toner fra en anden verden, og han sang nu med en stemme, der virkelig klang så spøgelsesagtig, at jeg måtte vænne mig noget dertil, inden jeg uden uro kunne høre hvad han sang. Den første strofe var en klage over, at gengangernes ord og toner kun var skygger af sjælelivet. De tre følgende strofer har jeg beholdt i min erindring. Det udtryk, hvormed han foredrog dem, kan jeg ikke beskrive:

”En røst fra forrige dage
Fo'r gennem min gravnat hen;
Den kaldte min sjæl tilbage -
Jeg hørte mit navn igen.

Jeg følte mit hjerte gløde;
Mig syntes, min kind blev våd.
Jeg skammed mig for de døde -
Jeg væded min grav med gråd.

Det minde, jeg evig gemmer,
Fik liv i den dødes bryst:
Jeg kendte englens stemmer -
De har deres moders røst.”

Der var ved de sidste to linjer kommet tårer i hans øjne, og hans stemme bævede usikkert; men han skjulte med kraft denne bevægelse. ”De må dog ikke tro min tilstand var bestandig så ulykkelig, som denne sang måske kunne synes at antyde” - tog han atter ordet i en pludselig munter tone, der næsten stak skærende af fra den vemodigt fantastiske stemning, han havde sat mig i. - ”Den gode Moder Natur sørger bedre for sine forladte børn, end man tror. Jeg befandt mig i almindelighed meget vel i den verden, min sjæl som af et slags instinkt havde taget sin tilflugt til. Jeg var fri for at se og høre, hvad jeg i den såkaldte virkelige verden fandt uudholdeligt. Jeg så og hørte derimod, lysvågen, men uden at kunne eller ville røre mig, hvad man ikke ville tro jeg kunne opleve i åndernes verden. Det eneste, som plagede mig, var lægens besøg og de kunster, man foretog med mig, for at bringe mig til fornuft, som det hed. Dog - jeg lod mig ikke røkke i min overbevisning eller bortdrage fra den tilstand, jeg anså for min retmæssige ejendom. Jeg fandt det højst urimeligt at man ikke ville tillade mig at være død, når jeg selv var

tilfreds dermed. - Havde det ikke forekommet mig usømmeligt at træde noget øjeblik ud af den mig, som død, anviste sfære, når det var dag i verden og de levende rådede, skulde jeg ofte være fristet til at bryde min tavshed og udlé de formastelige dårer, der ville indbilde sig at kunne opvække døde, og ej ville respektere en død mands rettigheder. Med samme ret, som de levende fordrer beskyttelse af staten for deres liv, mente jeg en død kunne fordrer beskyttelse for sin død, hvis der ikke var den store mangel i vore statsindretninger, at de døde intet forsvar har og ingen repræsentanter. Selv om man ville anse deres indfødsret og borgerret for kasseret, og blot betragte dem som udlændinge, var det dog en stor fejl, mente jeg, at der ingen Chargé d'Affaires fra De Dødes Rige var akkrediteret i De Levendes Stater, som kunne påse de dødes rettigheder. Jeg fandt det ligeså uretfærdigt at ville tvinge en død til at leve, som at tvinge en levende til at dø. Mordforsøg kunne jeg vel ikke kalde de på mig anvendte lægekunster, men det var mig attentater på min natur og den beskedne negative eksistens, hvis ukrænkelighed jeg gjorde fordring på, som en retmæssig borger i De Dødes Rige. De, der plagede mig, hørte til en anden tilværelse; men desmere ubilligt fandt jeg det, at de blandede sig i en verdens anliggender, hvoraf de var aldeles udelukket. Dertil var de, efter min overbevisning, ligeså lidt berettigede, som de døde havde ret til at gå rundt og plage de levende med forestillinger om, at det var deres pligt at være døde. Alt dette løb rundt i mit hoved, når lægerne forstyrrede min fred. Jeg tav naturligtvis; men i mine harmfulde og spottende miner har de vist kunnet læse, hvad jeg dømte om dem og deres færd. Dog vænnede jeg mig snart til disse forstyrrelser i min fred. Jeg lod det ikke anfægte mig, hvad man foretog sig med mit lig; jeg fandt endog en vis trodsig tilfredsstillelse i at lade dem indse dårligheden i deres foretagender, ved at lade dem gøre alle deres kunster forgæves. Det eneste, jeg fandt fornuftigt i deres adfærd var den endelige beslutning, at begrave mig. Dertil syntes mig de havde ret, i det mindste ifølge en hævdet vedtægt og som en slags selvforsvar mod den incommoditet, vore legemer forvoldte dem. Det kunne derfor heller ikke falde mig ind, at modsætte mig denne de dødes almindelige skæbne eller gøre indvendinger mod et foretagende, som var en simpel følge af min egen overbevisning om mit forhold til verden og menneskene. Vel forekom det mig, at jeg allerede havde været begravet for længe siden, men i et kapel eller i en gravhule; dog at jeg her måtte have været i en vildfarelse, fandt jeg rimeligt, siden talen kunne være om at begrave mig. De mange kunster, man havde foretaget med mig for at tvinge mig til at leve, havde imidlertid gjort mig mistroisk, og jeg havde

en anelse om, at denne begravelse også kunne være et sådant kunstgreb, for at afdiskutere mig min død, hvis jeg ytrede frygt for at begraves under jorden. Dog, da man gik så vidt, måtte jeg endelig tro, det var alvor, og - jeg skal ikke nægte det - gravens rædsel forstyrrede mig hint ene døgn ikke lidet i min lyksalig- hed. Jeg fandt det hårdt, at man ikke ville lade mig beholde min formentlig første gravhule eller det stille, huslige kapel, hvor jeg havde indrettet mig det så bekvemt, og hver nat som genfærd forefandt alt, hvad jeg behøvede til en slags forbindelse med de levendes verden. Dog også deri fandt jeg mig. Min spøgelsestilstand ville nu måske ophøre, mente jeg, og når mit legeme var skjult under jorden, ville jeg måske endnu hæve mig til et højere trin af død og en større lyksalighed i De Dødes Rige. Min lyksaligste forestilling i hele det år, var den, at jeg vidste mig elsket af hende, hvis temporære, jordiske besiddelse var blevet mig nægtet, men som jeg i ånd og sandhed besad, og med hvis skønne sjæl jeg hver dag fløj om i den salige ånde verden. Denne min lykke besang jeg ofte i mine spøgelsestimer. For at betegne Dem denne min herskende stemning, vil jeg synge Dem en eneste af alle de sange, hvori min sjæl dog bevæger sig i en tåget verden, som man siger, og i en lyksalighed, hvormed de såkaldte levende aldrig kan sympatisere. Det er det andet minde fra den tid, jeg har reddet fra branden og min læges inkvisitor- blik.” Han greb atter guitaren og sang:

”Ingen drømmer om min lykke:
Døden gemmer livets glød.
Jorden favner sjælens skygge -
Min er sjælen i min død.

Der er lyst i dødninghallen,
Mørke jord! behold din skat!
Min er kernen - din er skallen;
Jeg har dag - men du har nat!”

”Den verden, man havde så travlt med at udrydde mig af” vedblev min besynderlige gæst - ”var vel i min halve forbindelse med fænomenernes verden en sygelig tilstand, som man jo videnskabeligt må kalde det; men min stemning var kun sygelig, når man ville udrydde mig af det dunkle, men dog uendelig dybe tilværelsens element, hvori jeg befandt mig så vel. Min sjæl havde fundet sit supplement, - den hingede ikke mer i sentimental længsel efter et uopnåeligt gode. Min elskede var åndeligt hos mig med tanken om

hende. Hendes sande, inderste væsen var forenet med mit i ideernes verden, tilligemed alt, hvad jeg er- kendte for sandt, godt og smukt. Jeg levede et idéliv med fuld bevidsthed når jeg kun holdt øjnene fast tillukkede for alle for- virrende billeder udefra og lod alle lemmer være ubevægelige. Med en fast vilje er det muligt, men enhver tvivl og vaklen gør en sådan tilstand pinlig. Så snart jeg rørte mig, var mit højere liv forsvundet - og jeg selv kun et spøgelse. Hvad jeg i min spøgelsestid erindrede fra mit dagliv i døden var - som jeg selv i denne mellemtilstand - kun skygger og genfærd af det sande, dybere liv. Hvad jeg ville stå op og spørge for om natten, kunne synes ubegribeligt - jeg levede kun fuldt, når jeg anså mig for helt død for verden. Min spøgelsestilstand var kun et mat erindringsliv, hvori min sjæl ligesom svævede mellem to tilværelser, uden helt at tilhøre nogen af dem. Dog jeg valgte ikke denne tilstand med frihed; den var en naturtvang. Jeg var vel ikke som spøgelse ulykkelig, men heller ikke lykkelig og langt fra salig. Jeg følte mig da bunden til jorden og dens lavere fornødenheder, med en slags foragt for denne tvang, der synes mig min frie, højere natur uværdig. Hvad jeg syslede med, var mig vel ikke ukært, men tilfredsstillende mig dog ingenlunde. Hvad jeg læste, forekom mig som gamle forslidte forestillinger, hvorpå menneskeslægten havde tygget drøv i årtusinder, uden dog derved at være kommet et hanefjed ud over sin jordiske begrænsning. Hvad jeg digtede og besang, var kun dunkle skyggebilleder af hvad jeg med liv, kraft og klarhed havde tænkt og følt i den tilværelse, jeg anså for min virkelige. Den var utvivlsomt en hentabelse og neddykkelse af sjælen i den evige livskilde, i hint åndens og ideernes uendelige ocean, som man først i den fuldendte dødsgenfødsel helt når bunden på. Jeg har hint år af mit liv kun været halvt på bunden af dette hav, og - jeg var dog salig. Efter hin begravelseskur og den deraf følgende nervefeber blev jeg befriet fra min fikse idé, som vi her kalder det. Den lykke, jeg førtes tilbage til, var dog så skøn og overraskende, at glæden nær havde kastet mig tilbage i dødens arme. Hvad mine øjne først faldt på, var min elskede; hun sad i sørgeklæder ved mit leje tilligemed de to små børn, som med hendes røst havde afpresset mig tårer i min død. Hun havde allerede et helt år været enke. Hun blev min hustru. Men - året efter begravede jeg både hende og børnene i løbet af tre uger. Jeg søgte at overvinde min sorg, ved at styrte mig ind i den bevægede tids større begivenheder. Jeg gik i fremmed krigstjeneste og - mit navn stod tit i de aviser man for 18 år siden polerede vinduer med.

Min gæst rejste sig pludselig og greb hat og stok. ”Jeg er nu en velhavende pensionist” - tilføjede han - ”og har lagt mig efter naturvidenskaberne. Ved studiet af den dyriske magnetisme tror jeg nu fuldt ud at forstå den menneskenaturens hemmelighed, man med større eller mindre bevidsthed kan leve så rigt og dybt et liv i, og som engang skal åbne Dem og os alle det allerrigeste. Jeg vil betro Dem endnu en særhed hos mig” - vedblev han hviskende, med et underligt forvirret blik og et vemodigt, sværmerisk smil - ”men bliv ikke bange, Deres Velærværdighed! - jeg er i grunden død endnu; men ingen ved det; for - ser De - jeg har båret mig fornuftigere ad med at dø i mit 42de år, end i min uerfarne ungdom. Jeg er nu kun død om natten, når alle andre sover og ligger lige så stille, som jeg - og dagen har jeg valgt til min spøgelsestid. Det mærker heller ingen: for jeg kan, som spøgelse, foretage det selvsamme, som alle andre, og opføre mig ligeså fornuftigt, som alle honoratiorene. - Har De ikke selv set mig følge min broder til jorden? og ingen tænkte på, jeg var et spøgelse. Har øvrigheden ikke selv taget min attest om min broders periodiske vanvid for gyldig, uden at drømme om, at det var et spøgelse og en død mand, attesten var udstedt af? - Jeg skriver af og til en afhandling i min spøgelsestid og sender den til et videnskabeligt selskab. Man gør mig til medlem derfor, sender mig en medalje o. s. v. På den måde går det fortræffeligt an, Deres Velærværdighed! og hvis De har lyst til at være død i fred i dette såkaldte liv - vil jeg råde Dem til at følge min metode. Nu plages jeg hverken af læger eller medicin eller begravelsesceremonier, når jeg blot ikke forsømmer at spøge på samme tid, som andre fornuftige mennesker går omkring her og pusler med de jordiske ting. Moden er verdens tyran, Hr. Pastor! Den strækker endog sin magt til De Dødes Rige og nøder os døde til at gøre alting med for at have fred i døden.”

Med disse ord rakte min forunderlige gæst mig hånden til afsked og forlod mig. Jeg har ikke set ham siden. Jeg hører, han besidder udmærkede kundskaber og gælder alle vegne for en meget fornuftig mand. Hvad han har betroet mig, beder jeg dig ikke tale om så længe han lever.

~~~~~